

S
K
A
S

1/1996

Suomen keskiajan arkeologian seuran jäsentiedotteessa julkaistaan tietoa yhdistyksen toiminnasta, artikkeleita, kirja-arvosteluja sekä muita keskiajan ja uuden ajan arkeologiaan liittyviä asioita. Kirjoittajia pyydetään toimittamaan julkaistavaksi tarkoitettun aineiston seuran osoitteeseen viimeistään kolme viikkoa ennen seuraavan numeron julkaisupäivää, joka ilmoitetaan erikseen tiedotteen edellisessä numerossa. Tekstit toimitetaan disketillä, jollakin yleisellä tekstinkäsittelyohjelmalla kirjoitettuna. Piirroksia ja karttoja voidaan myös julkaista, mutta ei valokuvia.

Julkaisija : Suomen keskiajan arkeologian seura -
Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland ry
PL 286
20101 Turku

Toimittaja : Henrik Asplund
(921) 2620 259 (työ)
(921) 2535 594 (koti)
henrik.asplund@utu.fi (sähköposti)

Jäsenkirjeestä jäsenlehdeksi

Henrik Asplund

Suomen keskiajan arkeologian seuran jäsenille on seuran perustamisesta saakka välitetty tietoa jäsenkirjeitse. Tärkeimmät asiat ovat olleet kokouskutsut sekä tiedot yhdistyksen järjestämistä luennoista, seminaareista ja muusta toiminnasta. Vähitellen jäsenkirje on muuttanut muotoaan, ja siihen on yhä useammin sisältynyt yleistä keskiajan arkeologiaan liittyvää ajankoh- taista tietoa, kannanottoja, kirjaesittelyjä ja jopa artikkeleita.

Ensimmäinen A5-kokoon taitettu jäsentiedote lähetettiin jäsenille vuonna 1993. Tämä jäsentiedote (2/1993) koostui yhdestä taitetusta valkoisesta A4-arkista, ja siinä oli kannessa kuva kivisaviastian fragmentista. Sen jälkeen ilmestyi kaksi tiedotetta, joissa oli lila kansilehti. Vuonna 1994 jäsentiedotteen muodoksi oli vakiintunut A5, tiedote oli kokonaan valkoinen, ja se ta-voitteli selvästi jo lehtimäistä muotoa. Tiedotteessa 2/1994 seuran puheen-johtaja kehoitti myös seuran jäseniä kirjoittamaan jäsenkirjeeseen, eli jäsen- tiedotetta saattoi jo pitää jonkinlaisena yleisenä foorumina keskiajan arkeo- logiaa koskeville asioille.

Vuonna 1995 jäsentiedote ilmestyi valkokantisena ja kannessa oli yhdis-tyksen nimi lyhennettynä muotoon SKAS. Tässä vaiheessa tiedote jo muis- tutti siinä määrin lehteä, että monet alkoivat käyttää lyhennettä SKAS ikään kuin lehden nimenä. "Koska Skassi ilmestyy", ja muut vastaavat kommentit olivat osoitus siitä, että jäsentiedotteen luonne kaipasi selkiyttämistä. Asia huomattiin myös johtokunnassa, jossa tuotiin esiin ehdotus siitä, että tiedot- teella olisi nimi. Johtokunnan kokouksessa käydyn keskustelun jälkeen pää- dyttiin ehdottamaan yhdistyksen syyskokoukselle, että jäsentiedotteesta tu- lisi seuran jäsenlehti. Samalla todettiin, että tiedotteen statuksen muuttami- sen ei välttämättä tarvitsisi merkitä toimitustyön monimutkaistamista. Jäsenlehti voidaan siis taittaa yhtä yksinkertaisella tekniikalla kuin jäsentie- dote aikaisemmin. Ehdotus hyväksyttiin syyskokouksessa.

Vuonna 1996 jäsentiedotteen layout on muuttunut vain vähän. Tekstityypiksi on valittu perinteinen New York, ja sivu- sekä kappalejako on muutettu muistuttamaan kirjoissa ja lehdissä käytettyä. Kuvitusta tulee jat- kossa esiintymään ainoastaan artikkeleiden yhteydessä, jos kirjoittajat ha- luavat esittää asiaansa myös kuvin. Jäsentiedotteen seuraava numero (2/1996) tuo mukanaan uuden nimen ja sana "tiedote" korvataan sanalla "lehti". Johtokunta päättää lehden nimestä jäsenistön ehdotusten pohjalta.

Samalla pyritään löytämään seuralle oma logo, käytettäväksi sekä lehdessä että muissa yhteyksissä.

Samalla tavalla kuin jäsenkirje vähitellen on muuttanut muotoaan tulee jäsenlehti alussa hakemaan linjaansa, toivottavasti kehittyen jäsenistön toiveiden ja uusien tilanteiden mukaan. Toistaiseksi ei ole ollut mitään syytä olettaa, että jäsenistön into kirjoittaa jäsentiedotteeseen laantuisi. Suurin osa jäsentiedotteessa aikaisemmin julkaistuista kirjoituksista ovat ilmestyneet toimittajalle spontaanisti, ja näin toivottavasti tapahtuu jatkossakin.

Nimi ja logo -kilpailu!

Lähetä ehdotus jäsenlehden nimeksi
ja/tai yhdistyksen logoksi
yhdistyksen osoitteeseen
toukokuun loppuun mennessä.

Laita mukaan suljettu kirjekuori,
jonka sisällä on oma nimesi ja osoitteesi.

Parhaat ehdotukset palkitaan!

Seuraava jäsentiedote

ilmestyy 28.6.1996.

Siihen tarkoitettu aineisto
tulee toimittaa seuran osoitteeseen
viimeistään kolme viikkoa
ennen julkaisupäivää!

Professori Taavitsainen astui virkaan

Markus Hiekkanen

Filosofian tohtori Jussi-Pekka Taavitsainen astui 18.10.1995 virkaansa Turun yliopiston suomalaisen ja vertailevan arkeologian professorina. Akatemiatalon juhlasalissa pitämässään virkaanastujaisesityksessään Taavitsainen kysyi Onko menneisyydellä tulevaisuutta? Luonteelleen uskollisena professori kävi siekailematta kiinni arkeologisen tutkimuksemme ja opetuksemme kiusallisiin tosiasioihin kuten siihen, että vuosien 1940 ja 1994 välisenä aikana on valmistunut vain 11 tohtorinväitöskirjaa. "Ja vielä Oulu erikseen: 20 vuotta Pohjois-Suomeen kohdistunutta arkeologiaa ilman lisensiaatteja, ilman tohtoreita, ei edes kaivauskertomuksia kunnianhimoisimmista ja laajimmista erityisesti historiallisen ajan kenttätöistä." Myös mekanistinen tulostavuuksien saavuttaminen sai arvionsa: parempi yksi todella merkittävä tutkimus kuin kymmenet vailla kestäväää arvoa jo ilmestyessään.

Seuramme tavoitteiden ja työn kannalta voi ilahduttavana kirjata historiallisen ajan arkeologian saama korostus esitelmässä. Lähtien liikkeelle Turun maakuntamuseon keskeisestä roolista tämän alan organisoijana niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin esitelmöijä luonnosteli arkeologian laitoksen tulevaisuuden teitä ja päämääriä: "Kristinuskon vähittäinen omaksuminen ja leviäminen sekä katolisen kirkon hallinnon muodostuminen, mahdin ja vallan arkeologia eli keskushallinnon synty ja yhteiskunnan järjestäytyminen sekä sen vaikutus Suomessa asuviin ihmisryhmiin, kaupunkilaitoksen ja kaupallisen verkoston synty sekä elinkeinojen specialisoituminen ja siirtyminen rahatalouteen, Suomen keskiajan maaseutu, rintamaiden takaisen saariston ja sisämaa-alueiden hyödyntäminen sekä siihen kytkeytyvät erätalonpoikien ja sisämaan pyyntiväestön suhteet, asutusliikkeet ja assimiloituminen, ruotsalainen uudisasutus ja sen organisoituminen, keskiajan esineellinen kulttuuri ja sen ajallis-paikallinen variointi sekä historiallisen ajan arkeologisen tutkimuksen tarjoamat teoreettiset-metodiset mahdollisuudet koko muinaistutkimukselle."

Toinen seuramme päämäärien kannalta tärkeä kannanotto on seuraava: "Turkuun äitiarkeologian helmoihin olisi aluksi saatava historialliseen aikaan erikoistunut määräraikaisprofessori", josta hyötyisivät yliopistojen laitokset (mm. historia, kansatiede, folkloristiikka, uskontotiede, geologia), maakuntamuseot ja muu museolaitos, museovirasto sekä koko maamme sivistyselämä.

Esitelmä julkaistaan hieman lyhennettynä aikakauskirjassa Kanava.

Fenomenet Tomas Durdik

Knut Drake

Varje gång europeiska borgforskare håller symposier, det må nu vara i Finland, Wales eller Tyrolen, lägger man märke till en kraftfull gestalt rikligt försedd med kolsvart hår och skägg. När man tilltalar honom märker man att det är en herre med sirliga maner, full av den vänlighet och artighet man brukar förena med minnet av det forna Österrike-Ungern. Han presenterar sig som "Doktor Thomas Durdik aus Prag", borgforskare till professionen.

Till vardags arbetar Durdik i den tjeckiska vetenskapsakademiens forskningsanstalt som arkeolog med de tjeckiska borgarna som ansvarsområde. Han är en aktiv fältforskare, men vid sidan därav utövar han en författarverksamhet av otroliga mått. Det förnämliga verket *Kastellburgen des 13. Jahrhunderts in Mitteleuropa, Prag 1994*, är hans viktigaste arbete, men den är bara en droppe i havet om man ser på hans övriga produktion. Källförteckningen i *Kastellburgen* upptar 37 andra arbeten av hans hand och det är bara ett litet urval.

Durdiks mångsidighet kommer klart till synes i *Castellologica bohemica*, en årsskrift om 300-400 sidor i stort format, som sedan 1991 ges ut av hans institution, självfallet med honom som redaktör. *Castellologica bohemica 4* förelåg påpassligt i samband med borgsymposiet i Malbork i september förra året. Den innehåller tre längre artiklar, den viktigaste skriven av redaktören, några tiotal kortare rapporter och en uttömmande bibliografisk sektion där allt vad man kan önska sig av aktuell borgforskning presenteras.

På sidan 390 i *CB 4* kan man t.ex. läsa en presentation av *Castella maris Baltici 1*, författad av signaturen T.D. Texten är visserligen skriven på tjeckiska, men det framgår tydligt att samtliga artiklar i boken blir presenterade. I samband med min artikel om Åbo slott tar Durdik upp frågan om hur begreppet kastell skall definieras. Han menar att den av Armin Tuulse lanserade benämningen kastell för en rektangulär eller kvadratisk ringmursborg är felaktig. Enligt hans uppfattning består ett kastell av bostadslängor och torn, medan en anläggning som lägerkastellet i Åbo bör kallas rektangulär ringmursborg.

Thomas Durdik är en man "i sina bästa år", så vad har vi ännu att vänta?

Uutta tietoa keskiajan satamista

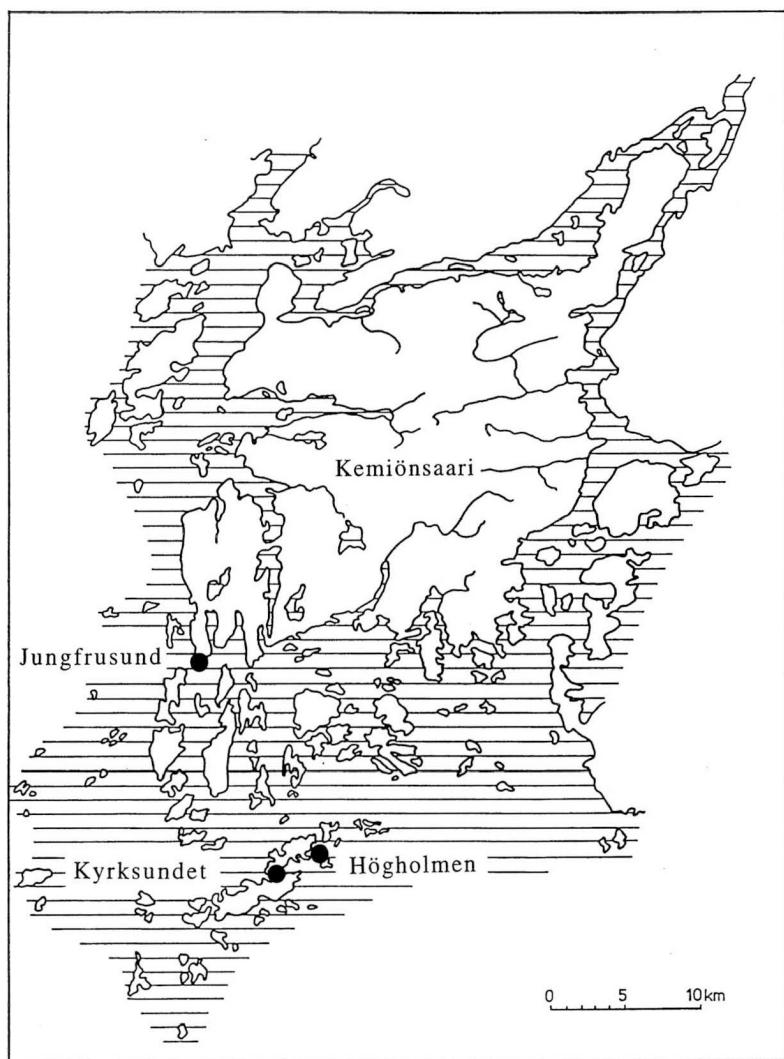
Henrik Asplund

Museoviraston tutkimukset Hiittisten Kyrksundetin alueella Dragsfjärdin saaristossa ovat viime vuosina tuoneet esiin merkittävän löytöaineiston, joka kertoo kaupankäynnistä Suomenlahden saaristossa rautakauden lopulla ja varhaisella keskiajalla. Kyrksundetin tutkimuksia toteuttavat museoviraston arkeologian osasto sekä Suomen kansallismuseo-osaston Saaristokappeli-projekti. Dragsfjärdin saaristossa voidaan Kyrksundetin kauppapaikan toteutuksen jälkeen nähdä peräti kolme vanhaa satamaa: Kyrksundet, joka arkeologisten löytöjen mukaan voidaan ajoittaa viikinkiaikaan ja varhaiseen keskiaikaan, Högholmen, josta on esineajoituksia ja ¹⁴C-ajoitus 1300-luvulle, sekä Jungfrusund, joka mainitaan historiallisissa lähteissä ensimmäisen kerran vuonna 1490 ja jonka merkitys oli suurimmillaan 1600-luvulla.

Ensimmäiset julkaistut selvitykset Kyrksundetissa tehdyistä havainnoista ovat hiljattain ilmestyneet tutkimusprojektin johtajan FT Torsten Edgrenin kirjoittamissa artikkeleissa. Ensin ilmestyi populaaritieteellinen ja poleeminen artikkeli liittyen Hiittisten saaren nimessä esiintyvään *hiisi* -sanaan (*Saariston hiisi, Hiidenkivi 1/95*) ja sen jälkeen kaksi laajempaa tieteellistä artikkelia. Kansainvälisesti merkittävämpi löytyy vuonna 1995 julkaistusta Ole Crumlin Pedersenin juhlakirjasta ("*... De Aspø usque Ørsund.vi. Inde usque Hangethe.iij ...*". *An archaeological projekt conserning one of the harbours in Finland's south-western archipelago referred to in "the Danish itinerary". Shipshape. Essays for Ole Crumlin-Pedersen*). Toinen artikkeli julkaistiin samana vuonna Åbo Akademin aikakauskirjassa Budkavlen (*Kyrksundet i Hitis. Ett arkeologiskt forskningsprojekt kring en av "det danska itinerariets" hamnar i det sydvästra Finlands skärgård. Budkavlen 1995*). Molempien artikkeleiden sisältö on samankaltainen, mutta jälkimmäiseen on ehditty saada mukaan tuloksia myös vuoden 1995 kentätöistä.

Edgrenin kirjoittaessa Kyrksundetista hänen lähtökohtanaan on vuoden 1300 vaiheilla ladittuun käsikirjoitukseen *Liber census daniae* sisältyvä kuvaus purjehdusreitistä Blekingestä Ahvenanmaan ja Turunmaan saariston kautta Tallinnaan. Hän toteaa, että viime vuosien arkeologiset tutkimustulokset tukevat aikaisempaa käsitystä siitä, että Kyrksundet on reittikuvauksessa - ns. tanskalaisessa itinerariossa - mainittu Ørsund. Kyrksundet voidaan näin liittää niihin harvoinhin itinerarion mainitsemiin kohteisiin, joista on saatu arkeologista tutkimusaineistoa täydentämään

historiantutkimuksen ja filologisten tutkimusten tuloksia. Edgren kiinnittää myös huomiota siihen, että keskiajan satamia sivuavat tutkimukset Suomessa ovat muutoinkin lähes poikkeuksetta nojautuneet historiallisiin lähteisiin ja paikannimitutkimukseen. Poikkeuksena hän mainitsee Kenneth Gustavssonin tutkimukset Kökarin Hamnössä.



Varsinaisia satamarakenteita Kyrksundetin salmessa ei ole todettu ja Edgren käyttääkin sanaa "satama" paikoitellen lainausmerkein varustettuna. Kyseessä lieene ollut rakenteeton luonnonsatama, jossa matalalla uivat laivat voitiin tarvittaessa vetää rantaan. Noin 500 metrin matkalla salmen pohjoisrantaan pitkin on löydetty myöhäisen rautakauden metalliesineitä, jotka sijaitsevat 5 m:n korkeuskäyrän - rautakauden lopun rantaviivan - tuntumassa. Kaivauksissa on todettu jonkin verran palaneiden luiden esiintymiä samalla korkeudella, ja fosfaattikartoitus osoittaa kohonneita pitoisuuksia vanhalla rantavyöhykkeellä. Melko laajoista kaivauksista huolimatta toiminnasta kertovat värjäytyneet kulttuurikerrokset puuttuvat muutamia poikkeuksia lukuunottamatta.

Kaivaushavainnot ja erityisesti löydöstön koostumus Kyrksundetissa poikkeaa siitä, mitä tavalliselta rautakauden asuinpaikalta voisi odottaa. Värjäytyneiden kulttuurikerrosten ja tulenpidon jälkien vähäisyys viittaa ainakin toistaiseksi siihen, että paikalla ei ole ollut pysyvää asutusta. Edgren pitääkin todennäköisenä, että purjehduskaudella Kyrksundetiin tulivat Halikon ja Perniön talonpojat käymään kauppaa idäntien kulkijoiden kanssa. Kaupankäyntiin selkeimmin liittyviä esinelöytöjä ovat parikymmentä punnusta, useat avaimet sekä hopearahojen katkelmat. Kyrksundetista on mm. viisi dirheemin puolikasta, joista harvinaisin on lyöty Pohjois-Afrikassa 700-luvun lopulla, sekä ainakin viisi euoppalaista 900-luvun lopun rahaa tai sellaisen katkelmaa.

Mielenkiintoisia ovat myös käsityöstä kertovat löydöt. Ehjien korujen lisäksi alueelta on löytynyt tarkoituksellisesti pilkottujen korujen osia, pronssiharkkoja, viimeistelemätön pronssinen vyönsolki, valinmuotin kanavan pronssitappi, pronssikuonaa sekä hiekkaan pudonnut pronssiroske. Näyttää siis selvältä, että paikalla on ajoittain valettu pronssiesineitä. Edgren pitää myös todennäköisenä, että Kyrksundetissa on taottu rautaa, mutta osoitukset siitä ovat toistaiseksi vähäiset. Vielä vähäisemmälle todistusaineistolle perustuu Edgrenin oletus siitä, että paikalla olisi harjoitettu sarvi- ja luuesineiden valmistusta samaan tapaan kuin on todettu vastaavien kohteiden yhteydessä muualla Itämeren piirissä. Se on toki mahdollista, vaikka siitä kertovat havainnot puuttuvat, koska orgaaninen aines ei ole voinut säilyä Kyrksundetin hiekkaisessa maaperässä. Hieman epämääräiseksi jää maininta siitä, että vuonna 1995 löytyneet kovassa kuumuudessa palaneet limsiön palat liittyisivät mosaiikkihelmien valmistukseen. Jos tämä ajatus voidaan osoittaa oikeaksi, lieene Kyrksundet ensimmäinen esi- tai varhaishistoriallinen kohde Suomessa, jolta on löydetty todisteita helmien valmistuksesta.

Pääosa Kyrksundetin metallilöydöistä ajoittuu aikaan noin 900-1100, eli

viikinki- ja ristiretkiaikaan. Edgren mainitsee mahdollisuuden, että osa esi-neistä saattaisi olla peräisin haudoista, eli nykyisellä löytöpaikallaan sekun-daarisia, mutta vaikutelmaksi jää, että Kyrksundetin esineajoitukset kuiten-kin suoraan osoittavat mitkä periodit ovat olleet kauppapaikan käytön kes-keisintä aikaa. Tämä tuntuu myös lukijasta todennäköiseltä, sillä vaikka esi-neistön tyypikirjo on suuri näyttää se ajoitukseltaan homogeeniselta. Joukossa on viikinkiajan solkia ja niiden katkelmia Skandinaviasta ja Suomesta, kokonainen skandinavinainen rengasneula ja osia muista, ranneren-kaiden katkelmia mm. Virosta, ketjunktanta, viikinkiajan miekankahva, rau-takauden lopun kirves ja keihäänkärki jne. Erikseen voisi mainita saviastian palat, jotka kuuluvat ns. länsislaavilaiseen tai vendiläiseen jyrkästi profiloi-tuun ja vulstikoristeiseen astiaan. Astiamuodolle ei toistaiseksi ole vastinetta Suomesta, mutta sitä muistuttava astia on löytynyt sukellustutkimuksissa Jungfrusundin satamasta.

Kyrksundetin varsinaiset keskiaikaiset esinelöydöt ovat vähäiset, mikä tarkoittanee sitä, että paikan merkitys kaupankäynnin kannalta on vähenty-nyt 1100-luvun jälkeen. Rengassoljet, veitsenkahva, rautainen avain, kirjan hela sekä suurehko määrä jalkajousen nuolenkärkiä kertovat kuitenkin siitä, että paikka ei täysin autioitunut.

Artikkeleissa käsitellään lyhyesti myös Kyrksundetin hautausmaata ja kappelia, joka sijaitsi nykyisellä tutkimusalueella vuoteen 1637 saakka. Hautausmaa-alueella ja kappelin perustuksen sisällä on vuodesta 1993 tehty pienimuotoisia kaivauksia FT Helena Edgrenin johdolla - ensimmäisen kerran C.O. Nordmanin kaivausten jälkeen vuosina 1938-39. Keskeinen hautaus-maahan ja kappeliin liittyvä tutkimusongelma on kysymys kristillisen hau-taustavan käyttöönoton ajankohdasta, sillä Nordmanin ajoitus 1200-luvulle ei toistaiseksi saa suoraa tukea hautausmaa-alueen löytömateriaalista. Kaikki hautausmaa-alueelta löytyneet rahat voidaan ajoittaa 1400-luvulta 1600-lu-vulle. Toisaalta voisi ajatella, että Kyrksundetin havainnot muusta toimin-nasta esihistoriallisen ja historiallisen ajan vaihteessa puoltavat ajatusta hautausmaankin huomattavasta iästä. Torsten Edgren ei ota suoraan kantaa tähän kysymykseen, mutta esittää varovaisesti ajatuksen, että kristillinen hautausmaa olisi saatettu perustaa vanhemman pakanallisen kalmiston pai-kalle. Alueelta on nimittäin palaneita luita, jotka Nordman aikoinaan tulkitsti palaneesta luuhuoneesta peräisin oleviksi.

Kauppapaikan ja myöhemmin kappelin siirtäminen pois Kyrksundetista on ilmeisesti liittynyt Hiittisten kylän ja Högholmenin sataman merkityksen korostumiseen. Edgren pitää mahdollisena, että puu- ja kivirakentein rajattu satama-allas ja Högholmenin saarelta tehdyt löydöt kertoavat kruunun va-

rustamasta valvontapisteestä, jonka tarkoituksena on ollut valvoa vanhaa idäntietä 1300-luvun rahattomina aikoina. Högholmen on sopinut Kyrksundetia paremmin tähän tarkoitukseen ja myös salmen madaltuminen yhdessä uusien syvemmällä uivien alusten yleistymisen kanssa lieenee vaikuttanut satamapaikan muuttamiseen.

Dragsfjärdin ja Hiittisten saariston vanhojen satamien joukkoon kuuluva Jungfrusund on myös ollut viime aikoina ajankohtainen. Sen keskeisin osa, Krogarudden, jossa sijaitsi krouvi 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa oli vuonna 1995 museoviraston muinaisjäännösten hoitoyksikön työkohde. Kuukauden kestäneen raivaustyön jälkeen saatiin näkyville jäännöksiä ainakin kolmesta tulisijallisesta rakennuksesta sekä kaksi kellarikuopannetta. Raivaustyössä rikkoontuneessa maanpinnassa havaittiin paikoitellen tiilimurskaa ja laastia. Paikalta otettiin lisäksi talteen sattumalta huomattu pieni saviastianpala. Pala on kivimurskasekoitteinen, pinnaltaan ruskea ja seinämän sisältä harmaa. Se näyttää olevan peräisin karkeasta, alahaisessa lämpötilassa poltetusta astiasta, jonka mielellään liittäisi pikemminkin rautakauden lopun tai varhaisen keskiajan keramiikkateknologiaan kuin 1600-luvun astianvalmistukseen. Yksittäisenä fragmenttina sen todistusarvo on vähäinen, mutta se voisi olla yksi lisäviite siitä, että Jungfrusundillakin on ollut merkitystä satamana jo varhain keskiajalla. Jos Krogaruddenin saviastianpala todellakin on näin vanha, ei sukellustutkimuksissa löydetty varhaisen keskiajan astia enää tunnu samalla tavalla irralliselta muuhun arkeologiseen aineistoon verrattuna. Keskiaikaisen toiminnan laajuudesta ja luonteesta löydöt eivät silti kerro. Ajallisesti Jungfrusundin vanhin käyttöperiodi voisi vastata Kyrksundetin ja mahdollisesti Högholmenin satamia, mutta paikan käyttö ja merkitys on saattanut vielä tuolloin jäädä vaatimattomammalle asteelle.

Thomas Wallerstöm luennoi

Thomas Wallerstöm on keskiajan arkeologi ja toimii antikvarina Norrbottenin museossa Luulajassa. Viime vuonna hän väitteli tohtoriksi Lundin yliopistossa teoksella *Norrbotten, Sverige och medeltiden, Problem kring makt och bosättning i en europeisk periferi*. Kirjassaan hän ottaa kantaa pohjoisen Ruotsin ja Suomen asuttamiseen etelästä päin Norrbottenissa suorittamiensa arkeologisten kaivausten perusteella. Helsingin yliopiston arkeologian laitoksen ja Turun yliopiston arkeologian oppiaineen sekä Suomen keskiajan arkeologian seuran kutsusta hän tulee käymään Suomessa 12.-14. maaliskuuta. Vierailun ohjelma on seuraava:

Tiistai 12.3. 18-20

Luento Turun yliopistossa,
arkeologian oppiaineen harjoitushuoneessa
Jusleniassa, osoitteessa Henrikinkatu 2

Keskiviikko 13.3. 16-20

Luento Helsingin yliopistossa,
arkeologian laitoksen tiloissa,
osoitteessa Meritullinkatu 1 A 4

Kutsu kevätkokoukseen

Suomen keskiajan arkeologian seuran kevätkokous pidetään Turun yliopiston arkeologian oppiaineen seminaarihuoneessa (osoitteessa Henrikinkatu 2)
*tiistaina 12.3. kello 19.30. Kokousta edeltää
Thomas Wallerströmin esitelmä kello 18.00.*

Matka Mälarinlaakson keskiaikaan

Suomen keskiajan arkeologian seuran tämän vuoden toimintasuunnitelmassa oli matka Gotlantiin. Koska tällaisen matkan järjestäminen osoittautui monimutkaiseksi ja kalliiksi, päätti johtokunta kokouksessaan 31.1.1996 siirtää matkan ajankohtaan, jolloin liikenneyhteydet Suomen ja Gotlannin välillä ovat parantuneet. Tilalle järjestetään retki Mälarinlaakson keskiaikaan 15.-19.5.1996. Ohjelman pääkohdat ovat seuraavat:

- Ke 15.5. Lähtö Turun satamasta, Sea Wind -laivalla, kello 21.30.
- To 16.5. Saapuminen Tukholmaan, Värtan-terminaaliin kello 7.15. Matka jatkuu Mälarin järven eteläpuolitse, jossa mm. Gripsholms slott, Strängnäs domkyrka, Ängsö kyrka jne. Illalla saapuminen Uppsalaan, jossa kaksi yötä retkeilymajassa 2 h huoneissa.
- Pe 17.5. Tutustuminen Sigtunaan, seudun kirkkoihin, Skokloster ym.
- La 18.5. Uppsalan keskiaikaa, ja kirkkoretki Uppsalasta pohjoiseen, ym. matkan varrella kiinnostavaa. Lähtö Värtan-terminaalista Sea Wind -laivalla kello 20.30.
- Su 19.5. Saapuminen Turkuun kello 8.15.

Matkalla on mukana oma bussi, laivalla on varattuna 3 kpl 4 h hyttejä, jolloin matkan hinta on 1150 mk, ja 6 kpl 2 h hyttejä, joilloin hinta on 1320 mk. Retkeilymajassa on 2 h huoneet, suihku ja wc käytävässä. Retkeilymajassa hintaan sisältyy aamiainen ja laivalla aamiainen mennessä. Lisäksi hintaan sisältyy yksi ruokailu (lounas) päivässä.

Viron matkalla 1995 esitettiin toivomus, että matkoja ei järjestettäisi kesällä, jolloin opiskelijoilla ehkä on töitä. Tämä on pyritty huomioimaan; samoin järjestämällä matkustaminen ja yöpyminen mahdollisimman halvalla.

Osanotosta ilmoitetaan yhdistyksen osoitteeseen 25.3.1996 mennessä oheisella lomakkeella. Muistakaa ilmoittaa syntymäaika (tieto siitä vaaditaan nykyään laivamatkoilla). Lähtijöitä tulee olla vähintään 20, jotta matka pystytään toteuttamaan näillä hinnoilla. Matka maksetaan 26.4.1996 mennessä. Tarkempi ohjelma toimitetaan lähtijöille. Lisätietoja antaa rahastonhoitaja.

Lisensiaattityö Turun savi- ja puuastioista

Markus Hiekkänen

Seuramme jäsen FK Aki Pihlman esitteli lisensiaatintutkielmansa "Keski-aikaiset savi- ja puuastiat Turun kaupungissa ja Turun linnassa" Turun yliopiston arkeologian laitoksen jatkokoulutusseminaarissa 2.11.1995. Professori Jussi-Pekka Taavitsainen johti puhetta FL Tapani Tuovisen ollessa opponenttina. Työn tavoitteena on Turun kaupungin ja linnan kaivauksista talteenotetun keramiikan ja kimpivatien luokittelun, kronologian ja astioiden käytön muuttumisen ja alkuperän tarkastelu 1200-luvun loppupuolelta 1500-luvun puoliväliin.

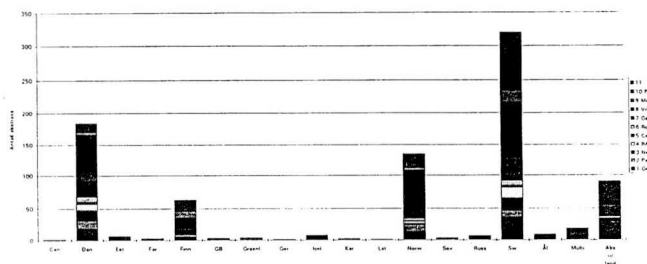
Humanistiselle tiedekunnalle antamassaan virallisessa lausunnossa professori Taavitsainen ja FT Markus Hiekkänen toteavat Pihlmanin "paneutuneen vaatimaan aiheeseen, sillä savi- ja puuastioiden kaltaiset tutkijan kärsivällisyyttä koettelevat keskeiset massatavaralöytöryhmät eivät juurikaan ole saaneet ansaitsemaansa systemaattista huomiota osakseen arkeologisessa tutkimuksessamme." Erinäisistä mm. kronologiaan liittyvistä avoimista kohdista riippumatta (esim. Turun linnan esilinnanpihan kronologia) kysymyksessä on "relevantti perustutkimus sekä kattava yhteenveto ja kokonaiskuva laiminlyödyistä keskeisistä tutkimusaiheista." Pihlman on luonut uskottavan mallin Turun arkeologisen stratigrafian kronologiasta 1200-luvun lopulta 1400-luvulle.

Tutkielma on julkaisematon käsikirjoitus, mutta tekijä jatkaa aiheen käsittelyä väitöskirjaksi, jonka jälkeen aineisto ja tulokset - edelleen jalostuneessa muodossa - ovat paremmin tiedeyhteisön käytettävissä.

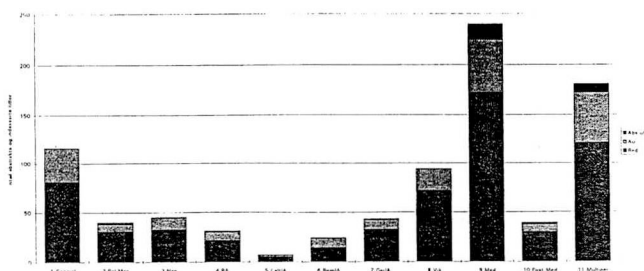
NAA:n toimituksessa muutoksia

Kari Uotila

Nordic Archaeological Abstracts -sarjan (NAA) toimitus on siirtynyt historiallisen ajan arkeologian osalta Turkuun vuoden 1995 numerosta lähtien. Osallistuin 2.-4.2.1996 NAA:n toimituskunnan kokoukseen Kööpenhaminassa, jossa useat uudet toimittajat saivat ohjeita kirjan toimitustyössä. Yksi runsaasti keskustelua herättänyt kysymys oli Asiahakemiston ryhmä B, jossa on yhdistetty teoreettiset ja metodologiset asiat yhteen. Varsinkin Ruotsissa on tätä jakoa arvosteltu ja esitetty oman kokonaisuuden saamista teoreettisille artikkeleille, mutta kokouksessa todettiin, että muutokseen ei ole vielä tarvetta.



Toinen mielenkiintoinen piirre ainakin oli NAA 1990 -numeron sisältö, joka käy toivottavasti esiin kuvista. Kuvassa 1 on aineiston jakaantuminen maittain ja aikajaksoittain. Siitä voi huomata, että Suomi on vasta neljännellä sijalla tutkimusten määrässä, joten parantamista on meillä kaikilla. Suomalaisen materiaalin osalta voi todeta, että tutkimus näyttää painottuvan selvästi keskiaikaan ja myöhempään historialliseen aikaan. Myös koko pohjoismaiden mittakaavassa keskiajan tutkimuksen osuus on selvästi suurin kiinnostuksen kohde (kuva 2).



Yksi keskusteluissa esiin noussut kysymys oli myös arkeologien ja erityisesti NAA:n yhteyksistä internettiin. Tällöin tuli esiin muutama hyödyllinen osoite, joissa on keskiajan arkeologiaan liittyvää tutkimusta ja tietoa:

1. "University of Edinburgh; Department of Archaeology."
2. "Archaeological Resource Guide for Europe"
(<http://www.bham.ac.uk/BUFAU/projects/EAW/index.html>).
3. "The Council of British Archaeology".
4. "Blackwells Bookshop Archaeology Page"
(<http://www.blackwell.co.uk/bookshops/oxtour/shelfcats/arch.html>)
5. "Useful Arch.URLs"
(<http://www.geo.ed.ac.uk/arch/useful.html>).

Suomen osalta esihistoriallisen ajan toimitustyöstä vastaa edelleen Marianne Schauman-Lönnqvist ja allekirjoittaneen osalle on tullut keskiajan ja uudemman ajan arkeologia. Koko NAA:n organisaatio on uudistumassa ja suuri osa työstä - palkattomasta - on kaatumassa paikallisten toimittajien niskoille. Niinpä olisi erityisen toivottavaa, että tutkijat itse kirjoittaisivat lyhyen tiivistelmän englanniksi, niin että ensimmäisessä lauseessa on tutkimuksen tulos ja mahdollisessa toisessa lauseessa käytetyt menetelmät ja muut mielenkiintoiset seikat.

On hyvin mahdollista, että toimittajat eivät onnistu tavoittamaan henkilökohtaisella kirjeellä juuri Sinua (vaikkakin postituslistaa ollaan lisäämässä), mutta ohessa olevan lomakkeen täyttämällä voit hyvinkin päästä mukaan vuoden 1995 NAA:han. Vuoden 1995 NAA:lla on tietystikin kova kiire, ja olen luvannut toimittaa valmiin materiaalin kesän 1996 aikana päätoimittajille, joten tiedot historiallisen ajan arkeologian tutkimuksista olisi syytä olla perillä viimeistään 1.6.1996. Aikaa on siis vielä kolmisen kuukautta. Kiire johtuu siitä, että vuoden 1995 NAA on tarkoitus saada painettua vuoden 1997 aikana, jolloin tutkimuksilla on vielä muukin kuin historografinen arvo.

Täytetyt lomakkeet voi lähettää osoitteella: Kari Uotila, Metsätie 7 as 2, 21620 Kuusisto.



NORDIC
ARCHAEOLOGICAL
ABSTRACTS

Abstracts sheet

Chronological code
(Consult NAA Abstracts Section Finder)

Section code

Nationality of subject

Please type or use block letters

Title

English title
or translation

Author

Year of printing Published in: Periodical ☐ Yearbook ☐ Irregular series ☐

Name of publication

Publisher Place of publication

Year Volume Issue Page reference

Number of figs. Number of tables Number of plates

More than 10 references: Yes ☐ No ☐ Language Main text: Language Summary:

Abstract (maximum 150 words - please use the abbreviation standards for NAA):

Subject index (consult NAA for adequate choice):

Site index:

Author index:

Note to editors (if needed):

For editorial use

Editor code:

Kirjallisuutta

Ålands kyrkor

Nyt se on tullut! Nimittäin *Ålands kyrkor 1 (Ålands landskapsstyrelse / museibyrån)*, jossa käsitellään Hammarlandin ja Eckerön kirkkoja. Tämä on ensimmäinen osa siinä kahdeksan kirjan sarjassa, joka Åsa Ringbomin johdolla on valmisteilla.

Kirjassa noudatetaan *Suomen kirkot - Finlands kyrkor* -sarjan yleisiä linjoja, mutta lukuisten hyvien valokuvien ansiosta rakennusselvitykset ovat tässä teoksessa helpompia omaksua kuin esikuvassa. Kirjassa esitetään myös laajasti niitä luonnontieteellisiä menetelmiä, joita on käytetty selvittäessä k.o. kirkkojen ajoituksia, eritoten muurauslaastien ¹⁴C-ajoituksia. Markus Hiekkasen ajoitusmenetelmiin kohdistetaan sen sijaan voimakasta kritiikkiä, joten käynnissä oleva keskustelu Ahvenanmaan kirkkojen ajoituksista jatkuu.

Knut Drake

Meriarkeologian väitöskirja

Suomalainen tutkija Christer Ahlström on Tukholmassa väitellyt teoksellaan *Spår av hav, yxa och penna. Historiska sjöolyckor i Östersjön avseglade i marinarkeo-*

logiskt källmaterial (Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 148). Käyttäen kuutta vuosien 1709-1845 välisen ajan merionnettomuutta malliesimerkkeinä Ahlström osoittaa miten uutta historiallista tietoa voidaan löytää yhdistämällä meriarkeologien vedenalaisia havaintoja arkistojen asiakirjoista saataviin tietoihin.

Knut Drake

Sveriges medeltida borgar

Christian Lovén on, kuten moni meistä tietää, jo kauan puuhannut Ruotsin kaikkia keskiaikaisia linoja käsittelevän rakennusluettelon parissa. Kyseessä ei kuitenkaan ole pelkkä katalogi vaan väitöskirja, joka esitetään tarkastettavaksi Uppsalassa 28.5.1996. Ruotsin linnatutkijain seuran jäsenkirjeessä *Borgbrevet 1/1996* Lovén antaa pienen näytön tulevan kirjansa sisällöstä. Otsikolla *Kungens borgbyggnadshöghet* hän ottaa kantaa vanhaan kiistakysymykseen kuningatar Margaretan linnanrakennuskiellosta vuodelta 1396.

Lovénin mielestä tämä kielto, joka muodollisesti oli voimassa vuoteen 1483 saakka, koski vain Tanskaa. Nyköpingin syyskuussa mainittuna vuonna annettussa sessissä nimittäin ei puhuta mistään kiellosta, vaan Margaretan ja Erikin oikeudesta purkaa vuoden

1363 jälkeen pystytettyjä laittomia linnoja. Ruotsissa linnojen rakentaminen oli jo vanhastaan riippuvaista kuninkaan luvasta ja näinollen mitään kieltoa ei tarvittu. Tanskassa oli aatelisto sen sijaan vuoden 1326 jälkeen ottanut tavakseen linnoittaa kartanoitaan ja tämän vuoksi kielto oli siellä tarpeen.

Knut Drake

Jäsenmaksu 1996

Yhdistyksen jäsenmaksu vuonna 1996 on *60 mk*,
opiskelijoille 30 mk.

Tämän jäsentiedotteen ohessa seuraa pankkisiirtolomake, jota käyttäen jäsenmaksu suoritetaan *31.5.1996* mennessä.

Muista käyttää
viitenumeroa!

Varsinaiseksi jäseneksi tullaan vasta sitten, kun on maksettu yhdistyksen jäsenmaksu. Jäseniksi pyrkineet, jotka eivät kohtuullisen ajan kuluessa ole maksaneet yhdistyksen jäsenmaksua poistetaan jäsenrekisteristä!

Verkko on viritetty

Uuden ajan alun tutkimuksesta kiinnostuneille perustettiin vuoden 1995 alkupuolella oma yhteysverkko. Idean takana ovat Marjo Kaartinen ja Anu Korhonen Turun yliopistosta (kulttuurihistoria) ja Hanna Pirinen Jyväskylän yliopistosta. Nimiä verkostoon on kertynyt jo yli 90.

Verkoston ensimmäinen tutkijatapaaminen järjestettiin 24.-25.11.1995 Turussa. Osallistujia seminaariin kertyi yli 40 henkilöä; varsin runsas "verkollinen" siis. Esitelmissä olivat edustettuina mm. kirkkohistoria, arkeologia ja historia. Jo tänä keväänä on myös tarkoitus julkaista *Early Modern Approaches I* -niminen kokoomajulkaisu kulttuurihistorian oppiaineessa Turun yliopiston historian laitoksen sarjassa. Seuraava, mahdollisesti teemallinen, tutkijatapaaminen on suunnitteilla kevääksi 1997.

Jos Sinua kiinnostaa liittyä verkostoon, ota yhteyttä osoitteeseen: Marjo Kaartinen, Turun yliopisto, Kulttuurihistoria, Arwidssoninkatu 1, 20500 Turku. Ilmoita myös sähköpostiosoitteesi.

Tiina Jäkärä

Lyhyesti

Uusi arkeologian dosentti

FT Markus Hiekkanen on nimitetty Turun yliopiston Suomalaisen ja vertailevan arkeologian, erityisesti historiallisen ajan arkeologian dosentiksi 26.1.1996.

Castella II myöhässä

Castella maris Baltici II -julkaisun ilmestyminen on myöhästynyt. Näillä näkymin teos ilmestyy tänä keväänä. Suomen keskiajan arkeologian seura on osallistunut teoksen painatuskustannuksiin 20.000 SEK edestä. Yhdistys saa näin jäsenistölleen myytäväksi osan painoksesta.

EU-rahaa keskiaikaverkostolle

Viisi keskiaikaan erikoistunutta pohjoismaista museota on saanut EU:lta 90.000 ecua (noin puoli miljoonaa markkaa) keskinäisen verkoston luomiseen ja kolmen kierto-näyttelyn tuottamiseen. Museot ovat Aboa Vetustis -museum Turussa, Bryggens Museum Bergenissä, Lödöse Museum, Roskilde Museum ja Stockholms Medeltidsmuseum.

Tulossa

Vihti 1500-luvulla

Vihdissä järjestetään 26.4.1996 päivän kestävä kaikille asiasta kiinnostuneille tarkoitettu seminaari, jossa on teemana 1500-luku Länsi-Uudellamaalla ja Vihdissä. Tarkastelun näkökulmat ovat arkeologia, historia ja rakennushistoria. Keskiajan arkeologia on edustettuna mm. asutuksen ja kirkonraunion suhteen. Lähempiä tietoja saa Vihdin museosta Pirkko Aurelilta, (90) 2242 3813.

Hämeen keskiaika -seminaari

Suomen keskiajan arkeologian seura järjestää Hämeen keskiaika -seminaarin 22.11.1996 Hämeen linnassa. Seminaarin yhteydessä pidetään yhdistyksen syyskokous.

DIES MEDIAEVALES 1996

IV Valtakunnallinen keskiajan tutkijakokous Oulussa

"SUOMI JA EUROOPPA KESKIAJALLA"

Perjantai 10.5.1996

- 9.00 - 9.05 Tervehdyssanat Jouko Vahtola
 9.05 - 9.35 Veikko Litzen: Kulttuurien kohtaaminen myöhäisantiikissa
 9.35 - 10.05 Aino Katermaa: Keskiaika-termin rajat Suomen historian opetuksessa
 10.05 - 10.35 Ilkka Nummela: Taloudellinen eriarvoisuus keskiajalla

 10.45 - 11.15 Maiju Lehmijoki: Keskiajan naispyhimysten yhteisöllisen osallistumisen mahdollisuudet ja rajat
 11.15 - 11.45 Christian Krötzl: Suomalaiset pyhiinvaeltajat

 12.45 - 13.15 Jussi Nuorteva: Mitkä luentokurssit kiinnostivat suomalaisia opiskelijoita Leipzigin yliopistossa 1438 - 1439?
 13.15 - 13.45 Päivi Jussila: Petrus Abaelardus kuvakielestä
 13.45 - 14.15 Lauri Seppänen: Keskiajan realistisen semantiikan perusteita
 14.15 - 14.45 Mikael Heikius: Keskiajan kirkkolaulu - mitä esittäjältä vaaditaan?

 12.45 - 13.15 Pentti Zetterberg: Suomen keskiaikaisten kirkkojen ja linnojen dendrokronologiset ajoitukset
 13.15 - 13.45 Kenneth Gustavsson: Kökars kloster
 13.45 - 14.15 Milton Nuñez: Miehestä naiseksi: Rovaniemen Nivankylän rautakautisen vainajan sukupuolenvaihdos
 14.15 - 14.45 Kirsti Paavola: Keskiajan pohjoissuomalaiset fyysisinä olentoina

 15.15 - 15.45 Pekka Masonen: Eurooppa ja Saharan eteläpuolinen Afrikka ennen löytöretkiä
 15.45 - 16.15 Luigi de Anna: Suomi ja erämaat. Eräs periferian käsitteen määritelmä
 16.15 - 16.45 Jaakko Masonen: Lääketiede keskiajan Suomessa. Naantalin luostiritikiri eurooppalaisessa traditiiossa

Lauantai 11.5.1996

- 9.00 - 9.30 Jyrki Knuutila: Pyhä Olavi ja kirkollinen taide Suomessa
 9.30 - 10.00 Päivi Salmesvuori: Pyhä Birgitta ja valta
 10.00 - 10.30 Tuula Latva-Karjanmaa: Kvinnan i brytningstid mellan hedendom och kristendom i den isländska sagan
 10.30 - 11.00 Ari-Pekka Palola: Maunu Tavast

 12.00 - 12.30 Knut Drake: Turun linna - Hämeen linna - Viipurin linna. Suomi liitettiin Eurooppaan 700 vuotta sitten
 12.30 - 13.00 Kirsi Salonen: Anekauppa Pohjoismaissa
 13.00 - 13.30 Tuomas M.S. Lehtonen: Sydänkeskiajan historiallinen ajattelu
 13.30 - 14.00 Päivi Mehtonen: Keskiajantutkimusta Pohjois-Englannissa: kaksi mallia (York, Leeds)
 14.00 - 14.30 Matti Enbuska: Olaus Magnuksen kveenit ja birkarlit

MEDIEVAL EUROPE
1997
BRUGGE

The international conference on medieval archaeology, held in York in 1992, drew some 800 delegates from some 25 countries and proved to be a major event within the discipline. The plenary closing session on the 24th of September 1992 endorsed the decision that the conference should have successors at regular intervals.

The second *Medieval Europe* conference is now in preparation and will take place in an explicitly medieval setting:

Brugge, Belgium, 1 through 4 October 1997

The following themes - some of them following up on York, others being new ones - have been retained for discussion:

Urbanism	Material culture: production and consumption
Death and burial	Travel technology and organization
Exchange and trade	Environment and subsistence
Religion and belief	Method and theory in medieval and later archaeology
Art and Symbolism	Military studies
Rural settlements	

The conference will be organized by the City of Brugge, the Institute for the Archaeological Heritage of Flanders, the Free University of Brussels and the Provincial Government of West-Flanders.

The Flemish Government has accepted to act as patron of the conference.

The organization of the conference is based at the following address:

MEDIEVAL EUROPE 1997 BRUGGE
Instituut voor het Archeologisch Patrimonium
Doornveld 1, bus 30 - B-1731 ASSE-ZELLIK (Belgium)
Tel. (*) .32.(0)2.463 13 33 - Fax (*) .32.(0)2.463 19 51

Brugge and its medieval importance and image as well as its history of intermediary between the North and the South should constitute major attractions. Special attention will be paid to the broad geographical and interdisciplinary scope of the contributions as well as to the development of our field.

A call for papers and further details will be circulated in the autumn of 1995

Suomen keskiajan arkeologian seura - Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland ry:n tarkoituksena on edistää keskiajan ja uuden ajan arkeologian tutkimusta ja korkeakouluopetusta. Yhdistys järjestää seminaareja ja esitelmätilaisuuksia sekä harjoittaa julkaisutoimintaa.

Puheenjohtaja : Knut Drake
(921) 2620 195

Sihteeri : Minna Sartes
(921) 2500 552
minna.sartes@pp.kolumbus.fi

Rahastonhoitaja : Leila Airikka-Drake
(921) 2352 555
